

Vipuvartisen kuolaimen vaikutuksen voimakkuus riippuu sen ylähaaran ja alahaaran välisestä suhteesta. Kuolaimen tehoon voidaan myös vaikuttaa säätämällä leukaketjun/remmin kireyttä.

Sopivan kuolaimen valinta

Kuolain on työkalu ratsukon välisessä kommunikaatiossa. Kuolaimen käyttö suitsituksessa luo myös turvallisuuden tunteen ratsastajalle hevosen hallinnassa. Hevosen koulutuksessa ja tavallisessa perusratsastuksessa riittää yleensä tavallinen nivelletty rengaskuolain, mutta kilpailtaessa sekä englantilaisen tyylin että westernin eri lajeissa saadaan mahdollisesti enemmän hienosäätöä ratsukon väliseen vuoropuheluun käyttämällä kankikuolaimia tai erikoiskuolaimia.

TEKSTI JA KUVAT: KAT SUTPHIN

Suurin osa hevosista toimii tavallisessa perusratsastuksessa nivelletyillä rengaskuolaimilla.

Englantilaisessa ratsastuksessa ja lännenratsastuksessa käytettävät kuolaimet eroavat yleensä toisistaan muotoilultaan ja käyttötarkoitukseltaan, mutta kuolainteoriat ja toimintaperiaatteet ovat kuitenkin samat.

Valittaessa sopivaa kuolainta tulee ottaa huomioon hevosen koulutustaso, käyttötarkoitus ja etenkin tulee arvioida ratsastajan kokemus. Vaikutukseltaan lievä kuolain saattaa muuttua kipua tuottavaksi aseeksi hevosen suussa, mikäli ratsastajalla ei ole riittävästi tietoa kuolainten toimintaperiaatteista eikä hän hallitse paineen poiston oikeaoppista ajoitusta, vaan ratsastaa jatkuvasti kovalla kädellä tai tukeutuu ohjiin säilyttääkseen tasapainonsa.

Hevosen suun anatomia vaikuttaa kuolainvalintaan; on otettava huomioon mm. kitalaen korkeus ja kielen paksuus. Lisäksi hevosen ikääntymisen aiheuttaa fysiologisia muutoksia sen suussa, jolloin saatetaan joutua vaihtamaan kuolainta.

Nuoren, alle 5 -vuotiaan hevosen suu ja ikenet puolestaan saattavat olla arkoja hampaiden vaihtumisen vuoksi, jolloin se saattaa yrittää välttää kuolainpainetta. Normaalisti kannattaa poistaa varsalta mahdolliset sudenhampaat ennen ratsukoulutusta, jotteivät ne aiheuta kipua suussa. Nuoren hevosen peruskoulutuksessa tulee aina käyttää mahdollisimman pehmeää kuolainta, jotta hevonen tottuu hyväksymään kuolaimen ja siitä aiheutuvan paineen sekä oppii myötäämään ohjaspaineelle.

Yleisesti ottaen hyvän peruskoulutuksen saanut, ohjaspaineelle myötävä ja ratsastajan käteen luottava ratsumies toimii hyvin minkä tahansa kuolaimen kanssa, kunhan se on ensin rauhallisesti totutettu uusien kuolaimien aiheuttamaan paineeseen.

Kovasuisista hevosta ei tulisi siirtää kovempiin kuolaimiin, mikäli se ei ymmärrä ohjaspaineen merkitystä eikä osaa myödyttää ohjaspaineelle. Pelkkä kuolaimen vaihto kovempaan ilman herkistämistä ja uudelleen koulutusta ohjasaavuille ei auta hevosta ymmärtämään, mitä siltä paineella pyydetään.

Hevosissa on yksilöllisiä eroja. Toiset vastaavat herkästi ja pehmeästi ratsastajan apuihin ja ohjaspaineeseen. Osa hevosista taas saattaa huolellisesta peruskoulutuksesta huolimatta vastustaa hieman kuolaimen painetta tai reagoida apuihin haluttua hitaammin, jolloin ratsastaja saattaa saada enemmän hienosäätöä kommunikointiin ja nopeampaa reaktiota ratsulta vaihtamalla kuolainta. Normaalisti kuitenkin suurin osa hevosista toimii tavallisessa perusratsastuksessa hyvin pelkän yksinkertaisen nivelkuolaimen kanssa.

Ainoastaan kokeilemalla erilaisia kuolaimia voidaan päätellä, mikä kuolain toimii parhaiten milläkin hevosella.

Westernissä yhdellä kädellä ratsastettaessa ratsastaja pystyy tarvittaessa antamaan kankikuolainta käyttäen hevoselle selvän, tasaisesti suussa vaikuttavan signaalin.

Erilaiset rengaskuolaimet

Rengaskuolainta käytettäessä ratsastajan käsien käyttämä voima siirtyy suoraan ohjien välityksellä hevosen suuhun, voiman suhde on siis aina 1:1.

Rengaskuolaimessa voi olla joko kiinteät (oliivi- ja D -rengas) tai irraliset (O-rengas) kuolainrenkaat, lisäksi suuosuus voi olla nivelletty, kolmipala tai suora. Suuosuuksia on eri paksuisia, erilaisista materiaaleista valmistettuja ja ne voivat olla myös kiertäiset tai niissä voi olla liikkuvat kuparirullat. Nyrkkisääntönä voisi sanoa, mitä paksumpi suuosuus, sitä lievempi vaikutus paineen jakautuessa suuremmalle alueelle suussa. Paksu, painava ja mahdollisimman liikkuva kuolain myös antaa enemmän ennakkovaroitusta hevoselle ratsastajan ohjasavuista.

Kierteinen suuosuus on aina kovempi vaikutukseltaan kuin kiertäetön. Mitä harvemmassa kiertäet ovat, sitä kovempi kuolain on vaikutukseltaan. Sekä kuparirullien käyttö että kiertäisyys suuosuudessa estävät hevosta pureutumasta kiinni kuolaimen.

Kuolainmateriaalina käytetään mm. ruostumatonta terästä, kuparia, ns. "sweet iron" -terästä, joka myös ruostuu helposti, alumiinia ja synteettisiä materiaaleja. Kupari lisää monilla hevosilla syljen eritystä, jolloin suu pysyy yleensä pehmeänä kuolainnavuille. Hevoset usein myös pitävät "sweet iron" -kuolaimista suussaan.

Kun otetaan kevyt ohjastuntuma, nivelletty rengaskuolain vaikuttaa ensin hevosen suupieliin. Lisättäessä tuntumaa vaikutus tulee myös ike-

Kiinteä kuolainrengas antaa lateraalisissa taiputuksissa hevoselle selvemmän signaalin vaikuttaen laajemmalla alueella suupieliissä kuin irralinen kuolainrengas. Taiputettaessa hevosen kaulaa vasemmalle, hevonen tuntee johtavassa ohjassa painetta vasemmalle ja samalla oikeassa suupieliessä kuolainrengas työntää hevosen turpaa vasemmalle.

niin ja kieleen. Kovakätinen ratsastaja saattaa vetäessään voimakkaasti molemmista ohjista yhtä aikaa saada nivelen linkkuun hevosen suussa, jolloin se voi osua hevosen kitalakeen kipua aiheuttaen. Mikäli hevosella on matala kitalaki tai ratsastajalla on tapana vetää kovakouraisesti nivelkuolain linkkuun hevosen suussa, kannattaa harkita kolmipalaista kuolainta, jossa paine tulee lähinnä

Lännenratsastuksessa käytettäviä vipuvartisista kuolaimia. Lännenratsut koulutetaan western-kankiin, mutta siirtymäkoulutuksen aikana niillä saatetaan käyttää useita erilaisia kuolaimia.

Erilaisia lännenratsastuksessa käytettäviä rengaskuolaimia.

Kupari kuolaimen suuosuudessa lisää syljeneritystä hevosen suussa auttaen suuta pysymään pehmeänä ja rentona.

hevosen suupieliin, ikeniin ja kieleen eikä vaikuta kitalakeen.

Rengaskuolain on erinomainen treenikuolain hevosen koulutuksessa. Sen avulla voidaan kouluttaa nuori hevonen hyväksymään kuolain suussaan, myötäämään ohjaspainelle, opettaa sivusuuntaiset taivutukset ja saada hevonen viemään turpansa ratsastajan osoittamaan suuntaan. Kiinteitä kuolainrengasta käytettäessä paine jakautumaan lateraalisisissa taivutuksissa suuremmalle alueelle suupieltä kun käytetään joh-

tavaa ohjaa, joten alkukoulutuksessa sekä D- että oliivirengas antavat yleensä nuorelle ratsulle selvemmän signaalin ratsastajan sivusuuntaisista ohjasavuista kuin O-rengas. Lisäksi ne eivät nipistä hevosta suupielistä.

Teoriassa rengaskuolaimella saatetaan kuitenkin olla huono pysäyttävä vaikutus, mikäli hevosta ei ole huolellisesti opetettu myötäämään paineelle ja samalla opetettu pysähtymään ratsastajan antamista avuista. Rengaskuolaimen tehokkain pysäyttävä vaikutus tulee aina lateraalisten apujen muodossa ts. yhtä ohjaa käyttämällä.

Ratsastajan vetäessä voimakkaasti molemmista ohjista yhtä aikaa hevonen saattaa myös oppia pureutumaan kuolaimen ja olla kuuntelematta ratsastajan pyyntöjä.

Vipubarrelliset kuolaimet

Vipuvartisten kuolainten kanssa vaikutus tulee paitsi hevosen suuhun, myös leukaan ja niskaan vipuvarren myötä. Vaikutuksen voimakkuus määräytyy vipuvarren ylähaaran ja alahaaran suhteesta toisiinsa, ei siis pelkästään vipuvarren pituudesta.

Suhteen ollessa esim. 1:3, mikä luokitellaan westernissä keskivahvaksi vaikutukseksi, ratsastajan käsien käyttämä voima kolminkertaisuus hevosen suussa. Ratsastaja voi siis käyttää kolme kertaa pienempää signaalia hevoseksi saadakseen voimakkuudeltaan saman vaikutuksen kuin tavallisella rengaskuolaimella.

Vipubarrellisissa kuolaimissa käytetään yleensä leuan alle tulevaa ketjua, jonka kireyttä säätämällä voidaan vaikuttaa kuolaimen tehoon. Mitä kireämmälle ketju säädetään, sitä nopeammin ja voimakkaammin kuolain vaikuttaa hevosen suussa, leuassa ja niskassa. Ketjun tilalla voidaan käyttää myös nahkaista remmiä, jolloin vaikutus ei ole aivan yhtä terävä. Totutettaessa hevosta vipubarrellisiin kuolaimiin leukaketjua ei kannata aluksi säätää kovin tiukalle. Yleisohjeena voisi suositella vipuvarrien liikkumista taaksepäin noin 45 astetta ennen kuin leukaketju alkaa vaikuttaa leuan alla, jolloin hevonen saa tarpeeksi ennakkovaroitusta ratsastajan ohjasavuista.

Kuolaimen vaikutus suussa riippuu suuosuuden mallista, paksuudesta ja muodosta. Suuosuus voi olla nivelletty, kolmipala tai suora ja siinä voi olla matala, keskikorkea tai korkea kielentila. Vipuvarret voivat olla liikkuvat tai kiinteät.

Vipubarrellisia kuolaimia voidaan kuolaimesta riippuen ratsastaa joko yhdellä tai kahdella ohjalla. Lännenratsastuksessa varsiltaan liikkuvia vipuvarsi-kuolaimia voidaan käyttää hevosta koulutettaessa kahdella kädellä, kun taas täysin kiinteitä kuolaimia tulisi ratsastaa yhdellä kädellä.

Westernissä työratsut koulutetaan aina yhdellä kädellä ratsastamiseen ja kiinteisiin western-kankiin, jolloin ratsastajan toinen käsi jaa vapaaksi työntekoon hevosen selästä käsin. Hevosta ratsastetaan lähinnä painoavulla ilman näennäistä tuntumaa suuhun ja hevonen liikkuu paineesta pois (neck reining). Kiinteitä kankikuolaimia käytetään, jotta ratsastajan yhdellä kädellä antama signaali hevoselle olisi mahdollisimman selvä ja jakautuisi tasaisesti sen suuhun. Rengaskuolaimet ja sekä varsiltaan että suuosuudeltaan liikkuvat vipubarrelliset kuolaimet saattavat yhdellä kädellä ratsastettaessa antaa hevosen suuhun toispuolisen ja ristiriitaisen signaalin.

Vipuvartisilla kuolaimilla on teorias- sa hyvä hevosta kokoava vaikutus, samoin kuolaimella on hyvä pysäyttävä vaikutus. Lateraalinen kontrolli vipuvartisen kuolaimen kanssa puolestaan ei ole yhtä hyvä kuin rengaskuolaimen kanssa, mikäli ratsastetaan vain yhdellä ohjalla, joka on kiinnitetty vipuvarren alarengaaseen.

Käsi määrää kuolaimen kovuuden

Kuolaimen vaikutuksen kovuus riippuu täysin ratsastajan kädestä. Hevosen suu peilaa aina ratsastajan kättä. Kovakätisen ratsastajan käytössä vaikutukseltaan pehmeäkin kuolain saattaa tuottaa kipua hevosen suussa. Vahvan kuolaimen käyttö ei tee hevosesta kovasuista, jollei ratsastaja käytä kovia ohjasapuja. Mitä vahvempia kuolaimia hevosella käytetään, sitä kevyempiä ohjasapuja tulisi käyttää.

Siirryttäessä rengaskuolaimen käytöstä vipuvartiseen kuolaimen tarkoituksena ei ole, että ratsastaja saa käyttöönsä entistä enemmän voimaa hevosta hallitakseen, vaan hän pystyy entistä pienemmällä merkeillä kommunikoimaan ratsunsa kanssa.

On myös muistettava, että hevonen pitää aina totuttaa ensin uudenlaisiin kuolaimiin ja samalla opettaa, mitä siltä odotetaan mahdollisesti uudenlaisilla ohjasavuilla. Kuolainta vaihdettaessa ratsastajalla tulee olla tarpeeksi taitoa arvioida, hyväksyykö hevonen rennosti käytössä olevan kuolaimen suussaan ja osaaako se myödetä ohjaspainelle ennen kuin vaihdetaan vaikutukseltaan kovempaan kuolaimen.

Hevoset ovat erilaisia, joten kullekin hevoselle sopiva kuolain löytyy yleensä vain kokeilemalla erilaisia vaihtoehtoja. Kuolainta ei tulisi valita muodissa olevien trendien mukaan eikä myöskään seuraamalla jonkun toisen esimerkkiä. Ainoastaan hevosen reaktioista voidaan päätellä, millä kuolaimella ratsastaja saa kommunikoidua sen kanssa parhaiten. •